

IVADAS

Normalios raidos vaikas pakankamai anksti pajunta poreikį piešti. Šis procesas jam patinka ir paėmęs pieštuką jis prikreivoja pilną lapą įvairiausių ratilų, spiralių, vingių, zigzagų. Vaikas piešia nuo pirmų metų ir tai tęsiasi iki jaunesniojo amžiaus. Pasak Lowenfeld, „vėliau tos keverzonės laipsniškai įgyja vizualinio mąstymo bruožų, ir vaiko piešinyje atsirandantys simboliai tampa vaizdavimo schemomis. Svarbiausia yra įsidėmėti tai, kad nemokančių piešti nėra, kaip nėra nemokančių dainuoti ar šokti. Yra tik nepiešiantys, nedainuojantys ir nešokantys“ (Lowenfeld, 1967).

Interpretuojant vaiko piešinius, galima pažvelgti į vaiko vidų, nes piešdamas jis nesąmoningai parodo save. Ugdytinis piešia tai, kas veikia jį emociškai, tai, ko norėtų. Piešinių aiškinimas yra analizės rezultatas. Atraminiai piešinių interpretacijos ir analizės aspektai yra susiję su grafologija, (pvz.: apie išdėstymą erdvėje, dydį, pieštuko spaudimą) ([Benoit, Pettinati](#), 2012).

Pakėlęs galvą, išmokęs šliaužti, mažylis pradeda vaikščioti, tuomet jis jaučia pasitenkinimą savo sugebėjimais. Šis procesas prilygsta atradimui, patyrimui kažko naujo. Vaikui piešinys, tai minčių, aplinkos vaizdinių, emocinių išgyvenimų išraiškos priemonė (Brochmann, 2007).

Pirmasis brūkšnis dažniausiai nupiešiamas atsitiktinai, bėgant kur nors su pieštuku rankoje. Vaikai piešia gulėdami ant grindų, stovėdami prie sienos stengiasi pasiekti kuo aukščiau, nori užpildyti visą lapą.

Tyrinėdamas medžiagas ir žaisdamas vaikas turi galimybę visa tai asocijuoti su aplinkos įvykiais ir veiksmais. Įvairios priemonės pirštukais ir rankytėmis spaudžiamos, glostomos, maigomos. Liesdamas vaikas kaupia skirtingą sensorinį patyrimą (Einon, 1999; Matlašaitienė, 2000; Brazauskaitė, 2004).

Piešimas lavina vaiko vizualinį suvokimą, moko jį atidžiai stebėti daiktus, gamtą, jos reiškinius, labiau jausti erdvę ir formas, padeda geriau orientuotis aplinkoje (Widlocher, 2010).

Daug informacijos apie piešinį suteikia spalvos, patys objektai, jų detalės. Iš piešinių galime nustatyti vaiko charakterį, temperamentą, kamuojančias problemas, tai, ko ji pats negali ar nemoka pasakyti. Tuomet galime labiau atkreipti dėmesį į mokinį, pastebėti, ar tai laikina, ar tai jau tampa rimta įsisenėjusia problema, galime paieškoti tinkamiausio sprendimo būdo ir suteikti jam pagalbą (Bedard, 2010).

Visi vaiko išgyvenimai veikia formuojančiai, jie įtakoja augimo ir brendimo procesus, judesius ir koordinaciją, kalbos vystymąsi bei jutiminį suvokimą.

Dailės užsiėmimuose svarbu sukurti vaikams kūrybingą aplinką, kurioje viskam yra skiriamas savas laikas, vieta ir tikslas (Marder, 2010).

Piešimas ankstyvojoje vaikystėje turi įvairią ir labai svarbią reikšmę vaiko visapusiškam augimui, jo lavinimui. 2,5-3 metų amžiuje, atsiradus pirmajam vaizdavimui (apskritimai, saulės, galvakojai – žmogeliukai ir kt.) bei vėlesniame ikimokykliniame amžiuje piešimas išlieka pagrindiniu būdu išreikšti savo pažinimą, emocijas, lavinti kūrybiškumą, aplinkos suvokimą. Kiekviename amžiaus tarpsnyje vaiko kūrybinės veiklos formos kinta, priklausomai nuo jo visuminio augimo (Kaluinaitė, 2006, Vengeris 2007, 2008).

Vaikams pasidalijus prisiminimais, kuriuos atgaivina išsipiešimas, jie pradeda jaustis geriau, labiau atsipalaidavę. Atsikratę įtampos, tampa atviresni savo išgyvenimams. Pasitikėjimas per dailės užsiėmimus, padeda jiems spręsti vidinius išgyvenimus suteikiant prasmę toliau gyventi (Oaklander, 2007).

Kūrybiniame procese galima plėsti pažintines vaiko galimybes, toks procesas gali daryti įtaką vaikų piešimo raidai.

Piešimo įgūdžių lavinimas visuomet skatina ir didina saviraiškos galimybes. Bendravimas piešinių pagalba – tai labai gyvas ir subtilus bendravimas, kuriame atsiskleidžia vaiko paslaptys, kurias paprastai nelengva pasakyti verbaline kalba.

Dailės užsiėmimuose lavinami vaiko piešimo įgūdžiai, kurie visuomet padeda geriau ir tiksliau suvokti tai, kas vyksta vaiko vidinio pasaulio erdvėje, nes iš išorės tai nelengva pastebėti. Piešinys atspindi vaiko jausmus, vizijas, fantazijas, mintis, kurios kyla piešiant.

Dailė tampa priemone, leidžiančia išreikšti vaiko mintis ir jausmus simboliais. Piešdamas, vaikas „išpiešia“ savo problemas, baimes, slapčiausias mintis, prislėgusias jo mažą širdutę. Piešinyje jausmai, išgyvenimai, baimės, problemos atsispindintys piešinio objektuose, kitiems pateikiamos suprantama forma.

Piešimas yra efektyvus būdas, leidžiantis aplinkiniams geriau suprasti ir pajusti vaiko vidinių išgyvenimų pasaulį, kurio žodžiais perteikti jis dažnai nesugeba ar nemoka. Tai tarsi specifinis vaiko bendravimas su aplinka ir jį supančiais žmonėmis. Todėl reikėtų stebėti ir analizuoti piešinius.

REMIANTIS MOKSLINĖS LITERATŪROS ŠALTINIAIS IŠRYŠKINTA IR APIBENDRINTA VAIKŲ PIEŠIMO RAIDA

KEVERZONĖS STADIJA

ILENTELE. Lentelėje pateikiamas pirmas piešimo raidos elementas, kuris vadinamas - keverzone, atsitiktinės žymės ar atsitiktinis realizmas, karakuliai. Ši stadija prasideda nuo 1,5 metų ir tęsiasi iki 4 metų. Vaikai naudoja tokias priemones: grafitiniai ir spalvoti pieštukai, kreidelės, akvarelė ir lipdo iš molio.

Bartkuvienė ir kiti autoriai keverzonių stadiją išskiria į 4 dalis: atsitiktinės žymės, nekontroliuojama keverzonė, kontroliuojama keverzonė, įvardijimas keverzėjimas. Tai laikotarpis, kai vaikai tiesiog mosuodami rankomis piešia įvairias linijas ir išbando skirtingas priemones. Autorės Benoit ir Pettinati taip pat keverzonių etapą išskiria į 4 dalis: apskritimo formos keverzonės, atsitiktinis realizmas, saulės spindulių atsiradimas, žmogeliukas buožgalviukas. Kadangi vaikams pradžioje sunku kontroliuoti rankų judesius, tai jie įnirtingai braižo įvairių kryptių linijas, kurias palaipsniui tobulina. Brazauskaitės nuomone, pirmieji kūdikių grafiniai ženklai, pastebėti atliekant eksperimentus, grafinės raiškos priemonės, o paskui piešia įvairius elementus. Brochmann keverzonių etapą įvardija taip: paliktos pieštuko žymės stebina mažąjį menininką, sudomina. Todėl tik turėdamas galimybę vaikas prikreivoja ant sienų, tapetų, grindų, knygų. Edwards sako, kad vaizduojamus brūkšnius vaikas iš tiesų gali interpretuoti savo keverzonę kaip kažką kita nei tiesiog linijų pašėnimą. Pavyzdžiui, vaikas gali matyti automobilį. Einon požiūris į keverzėjimo etapą toks: vaikas paišo ne tik linijas, bet mėgsta gniaužti ir maigyti molį. Kaluinaitės nuomone, vaikai šiame etape mėgsta keverzoti, tai ką mato gyvenamoje aplinkoje, tačiau suaugusiems šie piešiniai dar nesuprantami. Pasak Lowenfeld, keverzėjimo etapas prasideda nuo 2 metų ir tęsiasi iki 3 metų, prikreivoja įvairias linijas. Marder nuomone, kad nuo 1 – 2 metų keverzoja linijas, o nuo 2 metų atsiranda pirmieji žmogaus vaizdavimo būdai. Matlašaitienė keverzonių stadiją įvardija kaip priemonių tyrinėjimą ir įvairių linijų braižymą. Oaklender teigia, kad vaikai piešdami lavina rankų judesius ir vis tobulina linijas. Vengeris piešimo pradžią įvardija nuo 3 metų, kai vaikas pradeda vaizduoti žmogų. Widlocher mano, kad vaikai piešdami tobulina braižinių techniką.

Apibendrinant visą keverzėjimo stadiją galima teigti, kad šioje stadijoje vaikai nuo 1,5 - 4 metų. Jiems būdinga pradžioje tyrinėti įvairias medžiagas, kaip maistas, piešimo priemonės, daiktai, įvairūs paviršiai. Pirmieji mažylių paliekami grafiniai ženklai atliekami atsitiktinai mosuojant rankomis su kreidele braukiant per paviršių pradedant nuo sienų, popieriaus, žurnalų ir kt. Nuo 2 metų vaikas pradeda kontroliuoti rankų judesius ir tobulina linijų braižymo techniką. Šis etapas pasiekia viršūnę, kai atsiranda atpažįstami kontūrai, kaip apskritimai, spiralės, kilpos, zigzagai, punktyrai, ir net saulė.

IKISCHEMATINĖ STADIJA

II LENTELĖ. Lentelėje pateikiamas antras piešimo raidos elementas, kuris vadinamas **-ikischematinė stadija**, kuri prasideda nuo 4 – 5 metų, bet kai kurie autoriai teigia, kad tęsiasi net iki 6 metų. Paišymui naudoja tokias priemones: paišo grafitiniais ir spalvotais pieštukais, akvarele, flomasteriais ir lipdo iš molio. Taip pat ši stadija dar vadinama: **žmogeliukas su visomis kūno dalimis, vaizdai, kurie pasakoja istorijas, beformių vaizdų stadija, teplojimas, vaizduojamo sumanymo pradžia**.

Bartkuvienė ir kiti autoriai teigia, kad ikischematinėje stadijoje vaikai piešia įvairias formas ir jas jungia, nenustatomi erdviniai santykiai. Benoit ir Pettinati mano, kad šiai stadijai būdinga žmogaus figūros tobulinimas. Brazauskaitė teigia, kad vaikas pradėjo kryptingai atkreipti dėmesį į vaizdus yra įvaldęs simbolinį mąstymą, tai reiškia, kad vaikas supranta, kad linijos ant popieriaus gali būti kažkokių simboliu - namu, gyvūnu ar asmeniu. Tačiau dar piešdamas nesuvokia erdvinių formų santykių, todėl formos vaizduojamos iškreiptos. Brochmann nuomone, kad vaikai piešia žmones, atsikartojančius objektus, skiria dangaus ir žemės liniją. Edwards teigia, kad vaikas piešia istorijas ir išsiplešia problemas. Einon nuomone, kad vaikai piešdami daro pažangą, bet vaizduodami žmogų parodo iškreiptai - su trim ar šešiais pirštais. Kaluinaitė teigia, kad vaiko piešinyje atsiranda daugiau detalių, vaikas spalvas pasirenka pagal savo poreikį. Lowenfeld teigimu, augant sąmoningumui vaikas piešia ilgesnį laiką ir tobulina piešimo manierą. Marder teigia, kad piešinyje objektai vaizduojami plokšti ir nesudėtingi. Matlašaitienės nuomone, šioje stadijoje vaikas vaizduoja žmones, aplinkos objektus, spalvos jo nedomina, jis nesuvokia santykių erdvėje. Vengeris, teigia kad vaikas tobulina žmogaus figūros piešimą. Widlocher nuomone, vaikas piešia aplinkos objektus ir žmones.

Apibendrinant visą ikischematinę stadiją galima teigti, kad šioje stadijoje vaikai nuo 4 – 5 metų, bet kai kurie autoriai tas ribas praplečia, todėl galima manyti, kad ši stadija tęsiasi net iki 6 metų. Šioje stadijoje vaikų piešiniams būdinga tai, kad vaikas pradeda geriau orientuotis erdvėje. Vaikas daro akivaizdžią pažangą. Piešdamas žmogų vaizduoja du brūkšnius simbolizuojančius kojas ir brėžia žemyn; dar du į šonus - rankas. Atsiranda labai akivaizdi figūra - galva, kojos ir rankos. Ši figūra turi įvairių pavadinimų galvakojis arba buožgalvis. Spalva šiame amžiuje yra mažiau svarbi. Dėmesys sukonzentruotas į objekto formą, bet nenustatomi erdviniai santykiai. Orientuojasi erdvėje - skiria dangaus ir žemės linijas, dangų vaizduoja viršuje, o žemę apačioje, skiria dešinę nuo kairės pusės. Šiuo metu vaikas pradeda įvardinti tai, ką piešia, tai svarbus vystymosi etapas.

SCHEMATINĖ STADIJA

3 lentelėje pateikiamas trečias piešimo raidos elementas, kuris vadinamas - **schematinė stadija**, kuri prasideda nuo 5 – 7 metų ir kartais tęsiasi net iki 9 metų. Paišydami vaikai naudoja tokias priemones, kaip grafitiniai ir spalvoti pieštukai, flomasteriai, akvarelė ir lipdo iš molio. Taip pat **ši stadija dar vadinama: intelektualinis realizmas, peizažų etapas.**

Bartkuvienė ir kiti autoriai mano, kad vaikai piešia tuos objektus, kurie susiję su tam tikra veikla, lipdo iš molio. Benoit ir Pettinati teigia, kad vaikas piešdamas vaizduoja save ir gyvenamąją aplinką. Brazauskaitės nuomone - kai vaikai nukrypsta nuo savo įprastos schemos, tuomet atsiranda plastinės raiškos įvairovė: nauji spalvų deriniai, kompozicijos netikėtumai, dekoratyviniai elementai. Edwards teigimu, vaikai piešia objektus simboliais. Svarbūs erdvės santykiai pažymint pagrindo ir dangaus linijas. Einon nuomone, vaikas piešdamas daugiau detalizuoja ir lipdo ne tik iš molio. Maišo spalvas ir spalvos artimos objektams. Kaluinaitė mano, kad vaikai vaizduodami objektus paišo juos schematiškai, kuo jis sudėtingiau piešia tuo labiau tobulėja. Pasak Lowenfeld, vaikai vaizduoja žmones ir aplinką, tačiau objektai dar nėra proporcingi. Marder teigia, kad vaikai mėgsta modeliuoti formas iš laikraščių ir jos sudėtingėja. Vengerio nuomone, vaikai šioje stadijoje piešia žmones schematiškai tarsi kūno dalys būtų priklijuotos. Widlocher mano, kad vaikas piešdamas užbaigia darbą iki galo, piešiamos formos plastiškesnės.

Apibendrinant visą schematinę stadiją galima teigti, kad ši stadija apima nuo 5 – 7 metų amžiaus vaikus, tačiau kai kurie autoriai teigia, kad ši stadija tęsiasi net iki 9 metų. Schematinėje stadijoje vaikų piešiniams būdinga tai, kad palaipsniui neproporcinga galva mažėja, atsiranda kūnas, vaizduojama žmogaus figūra piešiama schematiškai, kūno dalys rodomos tarsi priklijuotos, tačiau jau panašėja į žmogų. Penkerių metų vaikas pradeda kurti istorijas, o jo piešiniai gali atspindėti tam tikrą veiklą, aplinką, sunkumus, baimes ir išsipiešus jam palengvėja. Vaizduojami objektai iki septynerių metų skraido ore, o nuo septynerių metų objektai stovi ant tvirto pagrindo. Vaikas taip pat labai gerai orientuojasi erdvėje, žino kur dangus, o kur žemė. Šio amžiaus laikotarpio vaikų piešiniai suprantami ir suaugusiems.

REALIZMO STADIJA

IV LENTELE. Šioje lentelėje pateikiamas ketvirtas piešimo raidos elementas, kuris vadinamas - **realizmo stadija** ir prasideda nuo 9 – 10 metų. Kai kurie autoriai teigia, kad šis periodas tęsiasi net iki 12 metų. Paišydami vaikai naudoja tokias priemones, kaip grafitiniai ir spalvoti pieštukai, flomasteriai, akvarelė. Taip pat ši stadija dar vadinama: asmeninio stiliaus atsiradimas, piešinių realizmas, sudėtingumo etapas, konstravimo stadija, plastiškas vaizdavimo būdas, intelektualinio realizmo pradžia.

Benoit ir Pettinati teigia, kad šioje stadijoje vaikų piešiniuose atsiranda savitas piešimo stilius, bet ne visi tobulina piešimo gabumus. Brazauskaitės nuomone, vaikai vaizduoja žmones ir aplink save esančius objektus realistiškiau. Edwards teigia, kad vaikai stiebi aplinką, analizuoja, lygina piešinį su tikrove. Piešdami vaikai naudoja perspektyvą, rakursą, erdvinius vaizdus. Pasak Lowenfeld, vaikų piešiniuose atsiranda erdvė, horizonto linija, šešėliai, vaizduojami objektai tampa tobulesni. Marder mano, kad vaikai piešia įvairiomis piešimo technikomis. Matlašaitienė teigia, kad vaikams patinka kurti erdvines formas. Vengeris mano, kad vaikas piešdamas žmogaus figūrą piešia daug plastiškiau, kūno dalys neberodomas tarsi būtų priklijuotos. Widlocher manymu, šioje stadijoje vaikai piešia objektus daug realistiškiau ir lygina piešinį su tikrove, jei negerai nupiešia - tikrina ir pataiso.

Apibendrinant visą schematinę stadiją galima teigti, kad šioje stadijoje vaikai nuo 9 – 10 metų, bet kai kurie autoriai teigia, kad ši stadija tęsiasi net iki 12 metų. Vaikų piešiniams būdingas realistinis vaizdavimo būdas. Didesnis dėmesys skiriamas detalėms, realistinėms interpretacijoms, įvairiai vartojamos spalvos, daugėja dekoratyvinių elementų piešiniuose. Dingsta dangaus linija, dangus virsta oru. Dabar vaikui daug svarbesnė draugų, o ne artimųjų nuomonė apie jo darbą.

PSEUDONATŪRALISTINĖ STADIJA

V LENTELĖ. Šioje lentelėje pateikiamas penktas piešimo raidos elementas, kuris vadinamas - **pseudonatūralistinė stadija**, kuri prasideda nuo 11 – 15 metų, kai kurių autorių teigimu, tęsiasi net iki 16 metų. Paišydami vaikai naudoja tokias priemones, kaip grafitiniai ir spalvoti pieštukai, flomasteriai, akvarelė. Taip pat ši stadija dar vadinama: asmeninio stiliaus tobulinimas, krizinis laikotarpis, plastiškas vaizdavimo būdas, vizualinis realizmas.

Benoit ir Pettinati teigia, kad šios raidos etape paaugliai tobulina savo įgytus piešimo įgūdžius. Brazauskaitė mano, kad paaugliai suvokia daiktų esmines savybes ir linkę labiau detalizuoti. Edwards nuomone, kad ne visi paaugliai gali tapti gerais piešėjais. Kaluinaitė teigia, kad paauglys piešdamas žmogų labiau charakterizuoja, keičia išoriškai ir piešiniai atrodo realistiškai, tačiau dar nėra labai gerai įvaldę piešimo manieras. Pasak Lowenfeld, objektai vaizduojami trimačiai, atsiranda šviesa, šešėlis, judesys. Vengerio nuomone, šioje stadijoje vaikų piešiniuose galima pastebėti kur mergaitė, kur berniukas ir veikėjai atlieka tam tikrą veiksmą. Widlocher teigia, kad paauglys piešia naudodamas perspektyvą, piešia iš natūros, lygina piešinį su tikrove.

Apibendrinant visą pseudonatūralistinę stadiją galima teigti, kad šioje stadijoje vaikai yra nuo 11 – 15 metų, bet kai kurie autoriai teigia, kad ši stadija gali tęstis net iki 16 metų. Paauglių piešiniuose būdingas plastiškas vaizdavimo būdas. Šiame raidos etape paauglys tobulina savo piešimo įgūdžius. Susikoncentruoja į natūralią aplinką, piešinį lygina su tikrove, jei negerai, ištrina ir pataiso. Didesnis dėmesys rodomas proporcijoms, perspektyvai, spalvų variacijoms, detalėms ir lyties charakteristikoms.

SPRENDIMŲ PRIĖMIMO STADIJA

VI LENTELE. Šioje lentelėje pateikiamas šeštas piešimo raidos elementas, kuris vadinamas **sprendimų priėmimo stadija**, kuri prasideda nuo 17 – 18 metų, kai kurie autoriai teigia, kad tęsiasi net iki 20 metų. Paišydami naudoja tokias priemones, kaip grafitiniai pieštukai, flomasteriai ir kitos priemonės. Taip pat ši stadija dar vadinama: nuo paauglystės iki brandaus amžiaus, teisingo arba realistinio vaizdavimo stadija, būdinga plastiškas vaizdavimo būdas, intelektualinis subrendimas.

Brazauskaitė teigia, šiame laikotarpyje piešimo įgūdžiai labai geri ir paaugliai gali siekti išsilavinimo meno srityje. Kaluinaitės nuomone, paaugliai piešia vyrą ir moterį su lyties požymiais. Pasak Lowenfeld, jie gali gerinti savo piešimo įgūdžius meno srityje. Vengeris teigia, kad paaugliai žmogaus figūrą vaizduoja plastiškomis formomis. Widlocher manymu, piešiniuose atsispindi įvaldytas piešimo menas.

Apibendrinant visą sprendimų priėmimo stadiją galima teigti, kad ši stadija apima paauglius nuo 17 – 18 metų, bet kai kurie autoriai teigia, kad ši stadija tęsiasi net iki 20 metų. Piešiniams būdinga objekto proporcijos, perspektyva, detalės ir lyties charakteristika. Šioje stadijoje paaugliai turi apsispręsti ar toliau tobulinti piešimo įgūdžius ir mokytis meno srityje. Jaunesniame amžiuje tokio lygio piešimas rodo aukštą normalios raidos išsivystymo lygį.